

УДК 343.985

DOI: <https://doi.org/10.33098/3083-726X.2026.1.33.231-239>

СИСТЕМНО-ДІЯЛЬНІСНА МОДЕЛЬ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ

Мирошніченко Юрій*

*доктор юридичних наук, суддя Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області (м. Мукачево, Україна) ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9114-1495>

Теоретичне обґрунтування та побудова цілісної системно-діяльнісної моделі проведення судової експертизи як інструменту подолання інформаційної невизначеності у кримінальному провадженні. Дослідження ґрунтується на засадах системно-діяльнісного підходу. Використано методи моделювання (для створення структури експертної діяльності), структурно-функціональний аналіз (для визначення взаємодії суб'єктів, об'єктів і завдань) та метод ґносеологічного аналізу (для дослідження природи інформаційно-пізнавального дефіциту). Розроблено базову модель структури проведення експертизи, що охоплює суб'єкти, об'єкти, предмет, мету, завдання та функції як єдину функціональну систему. Доведено, що легітимною ґносеологічною передумовою призначення експертизи є «інформаційно-пізнавальний дефіцит». Обґрунтовано, що за відсутності такої потреби експертиза втрачає процесуальну виправданість і трансформується у «процесуальний баласт», який не створює нового верифікуючого знання, а лише ускладнює структуру доказування. Дістало подальшого розвитку застосування системно-діяльнісного підходу до аналізу судової експертизи, що дозволило перейти від статичного опису процесуальної норми до моделювання її динамічної реалізації. Запропоновано розглядати цілісність внутрішніх та зовнішніх зв'язків моделі як критерій для судової оцінки допустимості експертного висновку. Аргументовано необхідність розмежування об'єктивної потреби у спеціальних знаннях та формального призначення експертизи, що призводить до системних збоїв у доказуванні. Розроблена модель слугує теоретико-методологічним підґрунтям для створення прикладних інструментів ідентифікації системних збоїв та дефектів експертної діяльності. Вона створює передумови для розробки конкретних алгоритмів судової перевірки та оцінки експертних висновків на різних етапах – від перевірки легітимності призначення до аналізу внутрішньої цілісності результатів дослідження. Це закладає базу для уніфікації судових позицій та їх подальшої трансформації у стандарти правозастосування, що сприятиме мінімізації безпідставних процесуальних дій у кримінальному провадженні.

Ключові слова: судова експертиза, системно-діяльнісний підхід, інформаційно-пізнавальний дефіцит, модель експертної діяльності, допустимість доказів.

© Мирошніченко Ю., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Мирошніченко Ю. Системно-діяльнісна модель проведення судової експертизи: теоретико-прикладний аспект. *Art of Justice*. Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2026. Вип. 1 (33). С. 231-239. DOI: <https://doi.org/10.33098/3083-726X.2026.1.33.231-239>

Постановка проблеми

Ефективність кримінального судочинства безпосередньо залежить від якості його експертного забезпечення, що в умовах ускладнення злочинності вимагає нових методологічних підходів до свого аналізу. Потенціал судової експертизи як ключового інструменту доказування наразі стримується відсутністю цілісної моделі її реалізації, яка б охоплювала не лише правову форму, а й функціонування суб'єктів спеціального пізнання. Застосування системно-діяльнісного підходу до вивчення судової експертизи дозволяє подолати фрагментарність її сприйняття, перетворюючи розрізнені процесуальні дії на функціонально узгоджену систему, спрямовану на отримання достовірного доказового результату.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблематика правового регулювання та ефективності судової експертизи посідає чільне місце у вітчизняній кримінальній процесуальній, криміналістичній науках. За останні десятиліття сформовано потужний теоретичний масив, представлений монографічними та дисертаційними дослідженнями В. В. Бажанюка, А. Р. Воробчака, А. В. Дудича, А. М. Проценко, Е. Б. Сімакової-Єфремян, А. М. Тимчишина, Н. М. Ткаченко, К. А. Шуневич, М. Г. Щербаковського, Д. В. Щербанюка, В. Д. Юрчишина. У цих і багатьох інших працях комплексно розглянуто процесуальну природу судової експертизи, процедури її призначення та проведення, а також питання формування доказової бази й оцінки належності та допустимості висновку експерта.

Однак наявні дослідження переважно фокусуються на статичних елементах, зокрема правових нормах і класифікаціях. Водночас динамічна та цілісна природа експертизи як комплексної діяльності потребує іншого методологічного інструментарію. Саме з цією метою у статті пропонується базова модель структури проведення експертизи. Вона дає змогу деталізувати діяльність суб'єктів експертної діяльності крізь призму системно-діяльнісного підходу та забезпечує перехід від опису норми до аналізу її реалізації як функціонально цілісної системи. Це дозволяє не лише фіксувати процесуальні дефекти, а й виявляти порушення взаємозв'язків між елементами системи, що мають вирішальне значення для судової оцінки належності та допустимості доказів.

Постановка завдання

Основною метою статті є розробка та наукове обґрунтування цілісної системно-діяльнісної моделі проведення судової експертизи як складного структурного елемента системи кримінального доказування.

Досягнення цієї мети передбачало розв'язання таких завдань:

- здійснити структурно-функціональний аналіз експертизи, визначивши її базові елементи;
- окреслити зміст гносеологічної передумови призначення експертизи через категорію подолання інформаційно-пізнавального дефіциту та запобігання утворенню «процесуального баласту»;
- визначити роль правової легітимності та технологічних етапів проведення експертизи як чинників, що забезпечують її зовнішню та внутрішню валідність;
- означити характер внутрішніх і зовнішніх зв'язків у межах запропонованої моделі, що зумовлюють допустимість та доказову цінність експертного висновку;
- обґрунтувати значення системно-діяльнісної моделі для судової перевірки результатів експертизи з метою ідентифікації та корекції системних збоїв у процесі доказування.

Варто зауважити, що запропонована системно-діяльнісна модель розглядається в межах цієї статті як методологічний конструкт, покликаний продемонструвати дослідницький потенціал системного підходу. Оскільки всебічне висвітлення кожного окремого елемента судової експертизи (зокрема, деталізація відомчих ієрархій, специфіки технічних регламентів ISO чи розгалуженої мережі судово-експертних установ) є об'єктом комплексного дослідження монографічного рівня, автор свідомо обмежує розгляд цих аспектів функціональними межами моделі. Це обумовлено необхідністю дотримання встановлених обсягів наукової публікації та концентрацією уваги саме на теоретико-прикладній архітектурі процесу проведення експертизи.

Виклад основного матеріалу дослідження

У межах методології, що виходить із цілісності та структурності системи, експертиза може бути проаналізована через базові елементи, які у своїй сукупності формують не статичний набір складових, а динамічну структуру, в межах якої зміна будь-якого елемента впливає на функціональну спроможність експертної діяльності загалом.

Суб'єкти

Суб'єктний склад системи судової експертизи має складну багатовекторну структуру. Окрім функціонального поділу на суб'єктів залучення експерта та виконання експертних досліджень, системно-діяльнісна модель враховує інституційний рівень – державні експертні установи (МВС, Мінюсту, СБУ, Міноборони, МОЗ) та приватних експертів. У межах відомчих систем (наприклад, Експертної служби МВС чи НДІСЕ МЮ) виокремлюються управлінський та виконавчий рівні, де відомча належність безпосередньо визначає специфіку методичного забезпечення (згідно зі ст. 8 Закону «Про судову експертизу»), що є визначальним для подальшої оцінки допустимості висновку судом.

Об'єкти

Об'єкти експертизи визначають межі та зміст спеціального пізнання, оскільки саме через матеріальні або матеріалізовані джерела інформації здійснюється встановлення обставин, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні. До загальних об'єктів експертизи у кримінальному провадженні належать, зокрема, речові докази (первісні та похідні), документи (у тому числі електронні), матеріальна обстановка місця події, живі особи, трупи людей і тварин, їх частини, зразки для експертного дослідження, а також матеріали кримінального провадження.

Специфіка пізнавальної ролі об'єкта проявляється через його галузеву приналежність:

- так, об'єктами судово-медичної експертизи є живі особи, трупи або біологічні виділення, що є носіями інформації про морфологічні та функціональні зміни в організмі;
- до об'єктів судової почеркознавчої експертизи належать рукописні тексти, підписи та цифрові записи, що містять індивідуальні ознаки динамічного стереотипу особи;
- натомість об'єктами мистецтвознавчої експертизи є твори живопису, скульптури або предмети антикваріату, в яких експерт досліджує ознаки авторського стилю, техніки виконання та історичної цінності.

Усі вони виступають не самодостатніми елементами доказування, а носіями ознак, інтерпретація яких можлива виключно в межах спеціального пізнання. Різноманітність таких об'єктів зумовлює підвищені вимоги до визначення їх меж, релевантності та способу включення у сферу експертного пізнання.

Важливою складовою роботи з об'єктами є дотримання встановленого режиму поводження з ними (пакування, опечатування, умови зберігання), що регламентується відповідними відомчими інструкціями. Особливого значення в моделі набуває стадія процесуального погодження руйнівних методів дослідження із суб'єктом призначення, що виступає правовою гарантією збереження доказової інформації.

Предмет

Предмет судової експертизи визначає коло фактів і обставин, які набувають доказового значення в кримінальному провадженні та можуть бути встановлені шляхом спеціального дослідження відповідних об'єктів. У системному вимірі предмет судової експертизи доцільно розглядати у широкому (родовому, видовому) та вузькому значенні – як предмет конкретної експертизи у певному кримінальному провадженні.

Родовий (видовий) предмет судової експертизи окреслює межі відповідного виду спеціального пізнання, визначаючи коло обставин, які можуть бути встановлені засобами певного виду експертних досліджень та відмежовують його від суміжних експертиз. Наприклад, родовим предметом судово-балістичної експертизи є фактичні дані, пов'язані з виготовленням і використанням вогнепальної зброї, боєприпасів до неї та залишених ними слідів.

Натомість предмет конкретної експертизи формується через систему завдань, поставлених перед експертом у межах окремого кримінального провадження, і визначає допустимі межі його дослідницької діяльності. Так, у межах конкретного провадження предметом дослідження може бути встановлення факту пострілу з конкретного екземпляра зброї за наявними гільзами, вилученими з місця події.

Іншим прикладом може слугувати судово-економічна експертиза. Якщо її родовим предметом є закономірності відображення в документах господарських операцій, то предметом конкретної експертизи буде підтвердження розміру збитків, заподіяних державі внаслідок недоплати податків конкретним підприємством у визначений період.

Мета (гносеологічні передумови)

Мета проведення експертизи полягає у подоланні інформаційної невизначеності щодо обставин кримінального провадження шляхом отримання висновку експерта як самостійного процесуального джерела доказів. Реалізація цієї мети здійснюється через конкретні завдання, постановка яких свідчить про доцільність залучення спеціальних знань і виступає гносеологічною передумовою призначення експертизи. Її сутність полягає у наявності інформаційно-пізнавального дефіциту – об'єктивної потреби у спеціальних знаннях, за відсутності якої призначення експертизи втрачає не лише сенс, а й процесуальну виправданість, тобто зв'язок із предметом доказування. Інформаційно-пізнавальний дефіцит, виступаючи гносеологічною основою моделі, у процесуальному вимірі трансформується у визначену законом (ст. 242 КПК України) необхідність залучення спеціальних знань для з'ясування обставин справи.

Експертиза, призначена за відсутності реальної пізнавальної потреби, перетворюється з інструменту подолання інформаційної невизначеності на своєрідний «процесуальний баласт», який не підвищує, а знижує якість доказування. Таке залучення спеціальних знань не створює нового верифікуючого знання, ускладнює структуру доказів та може викликати хибне уявлення про необхідність експертної перевірки там, де вона об'єктивно не потрібна.

Прикладом подолання такого «процесуального баласту» на рівні правозастосування є правова позиція Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у справі № 420/1667/18. Суд зазначив, що для встановлення вартості викраденого майна призначення експертизи не є обов'язковим, якщо така вартість може бути достовірно підтверджена іншими доказами (наприклад, даними про роздрібну ціну товару в торговельній мережі) (Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 25.11.2019 р. у справі № 420/1667/18). Тож, якщо правозастосувач може подолати інформаційну невизначеність загальнодоступними способами, то залучення спеціальних знань позбавлене гносеологічного сенсу, а отже – й правової легітимності.

Завдання

У системно-діяльнісній моделі проведення судової експертизи доцільно розмежовувати завдання залежно від етапу діяльності та суб'єкта, який їх реалізує. Такий підхід дозволяє виокремити «правову оболонку» (процесуальні завдання), «практичний

інструментарій» (тактичні завдання) та «внутрішній контент» (пізнавальні завдання) експертного дослідження.

Процесуальні завдання спрямовані на забезпечення законності, фіксацію доказів та дотримання прав учасників відповідно до КПК України. Ці завдання є обов'язковими та визначають зовнішню легітимність дії. На етапі призначення експертизи вони фіксуються у формі запитань перед експертом, а на етапі використання результатів – у формі перевірки та оцінки висновку експерта.

На відміну від процесуальних, тактичні завдання є ситуаційно обумовленими та гнучкими. Вони різняться залежно від суб'єкта. Для суб'єкта залучення експерта тактичні завдання охоплюють вибір експерта чи експертної установи, визначення оптимального моменту призначення експертизи, логічну послідовність поставлених запитань тощо. Перед суб'єктом безпосереднього виконання експертного дослідження постають «спеціально-тактичні» завдання – розв'язання експертних ситуацій та вибір конкретних методів дослідження. Вони реалізуються через методичне забезпечення, що передбачає чітку послідовність дій згідно з атестованими методиками проведення судових експертиз. На етапі використання результатів експертизи процесуально-тактична діяльність суб'єктів доказування спрямована на інтеграцію висновку в систему доказів.

Пізнавальні завдання (гносеологічна сутність) – це змістовна диференціація спеціального пізнання, прийнята в судовій експертології: ідентифікаційні (встановлення тотожності); діагностичні (встановлення стану чи властивостей об'єкта); ситуаційні (реконструкція механізму події). Саме вони є інструментом усунення «інформаційно-пізнавального дефіциту».

Функції

У системі кримінального доказування експертиза виконує подвійну функцію: з одного боку, вона забезпечує формування нового процесуального джерела доказу – висновку експерта, з іншого – виконує верифікаційну роль, пов'язану з перевіркою, підтвердженням або спростуванням наявної доказової інформації. У цьому контексті, результатом функціонування моделі є отримання фактичних даних (ст. 84 КПК України), які через механізм верифікації експертних методів набувають статусу достовірного доказу. Саме це дозволяє суду покласти висновок експерта в основу вироку.

Умови здійснення (правова легітимність)

Умови здійснення експертизи забезпечують зовнішню правову легітимність її призначення та виконання. Вони становлять сукупність правових, процесуальних та організаційних чинників, що утворюють юридичну можливість проведення експертного дослідження. Зокрема, під «умовами» у системно-діяльнісній моделі проведення судової експертизи слід розуміти:

а) суб'єктну спроможність – проведення експертизи особою, яка відповідає вимогам Закону України «Про судову експертизу», внесена до Державного реєстру атестованих судових експертів та не має конфлікту інтересів у кримінальному провадженні, до участі в якому її залучено;

б) належність правової підстави – наявність відповідним чином оформленого процесуального документа (постанови слідчого, прокурора чи ухвали суду) або договору (у разі залучення експерта стороною захисту), що визначає предмет експертного дослідження;

в) дотримання процесуальної форми – це не лише назва дії, а чітка послідовність юридично значущих актів від попередження експерта про кримінальну відповідальність за ст. ст. 384, 385 КК України до забезпечення права сторін на ознайомлення з висновком.

Таким чином, умови – це «правовий каркас», який гарантує, що отриманий результат (висновок) буде визнаний судом як допустимий доказ. Водночас умови проведення експертизи включають не лише правові презумпції, а й техніко-технологічне забезпечення (робоче середовище). Сучасна модель експертизи неможлива без врахування стандартів компетентності лабораторій (ДСТУ EN ISO/IEC 17025) та міжнародних засад судово-експертної діяльності (ISO 21043, рекомендації ENFSI). Це нормативні вимоги, що гарантують об'єктивність та верифікованість отриманих фактичних даних.

Дії та процеси

Технологія проведення експертизи у системно-діяльнісному вимірі охоплює послідовність взаємопов'язаних дій та процесів, які забезпечують трансформацію інформаційно-пізнавальної потреби у процесуально значущий доказовий результат.

Технологія проведення експертизи включає такі етапи:

- 1) підготовка та призначення експертизи – прийняття рішення про проведення експертизи, визначення її предмета та виду, моменту призначення, обрання експертної установи або експерта (зокрема шляхом залучення стороною у порядку, передбаченому законом), а також підготовка об'єктів дослідження;
- 2) проведення експертного дослідження – окремий спеціальний (експертно-дослідний) рівень експертної діяльності, що характеризується власною внутрішньою структурою та методиками й не належить до безпосереднього предмета цього дослідження;
- 3) оголошення експертного висновку;
- 4) дослідження, оцінки та перевірки висновку експерта;
- 5) допит експерта (за необхідності);
- 6) використання висновку експерта як доказу (Мирошниченко Ю. М., 2023, с. 227-260).

Внутрішні та зовнішні зв'язки

Внутрішні зв'язки відображають залежність між основними елементами слідчої дії та забезпечують її структурну цілісність і функціональну реалізацію. Так, наприклад, кваліфікація суб'єкта визначає допустимі межі дій та процесів дослідження, властивості та стан об'єкта впливають на рівень категоричності висновку, а повнота здійснених процесів становить внутрішню передумову його достовірності.

Зовнішні зв'язки. Експертиза як система перебуває у динамічній взаємодії з процесуальним середовищем та іншими елементами системи доказів, оскільки висновок експерта є лише одним із джерел доказів, що підлягає оцінці в сукупності з іншими матеріалами кримінального провадження й не має наперед визначеної сили, що зумовлює необхідність його перевірки й оцінки судом у межах загального механізму доказування.

Завершальною площиною системно-діялісного аналізу є оцінка результатів експертизи. На первинному рівні вона забезпечується механізмами внутрішнього контролю якості (моніторингу достовірності результатів), що передбачено профільними інструкціями. Така перевірка оформлених проваджень є обов'язковим етапом, що мінімізує чинник суб'єктивізму та забезпечує якість експертного супроводу доказування.

Сторони здійснюють перевірку дотримання процедури, повноти поставлених завдань та кореляції між проведеним дослідженням і отриманими результатами. Фінальним рівнем такої оцінки є судова перевірка, спрямована на встановлення належності, допустимості та достовірності експертного висновку. Саме на цій стадії стають очевидними помилки досудового розслідування або дефекти праворозуміння, які можуть зумовлювати як недопустимість доказу, так і необґрунтоване заперечення якісно проведеної експертизи.

Визнаючи експертизу недопустимою або, навпаки, відкидаючи безпідставну критику, суд здійснює корекцію системних збоїв, ідентифікуючи дефектний елемент експертної діяльності або процесу її інтеграції в доказування. Судові позиції у такий спосіб трансформуються у стандарти правозастосування, забезпечуючи адаптивність системи кримінального доказування та її відповідність принципам законності, змагальності та правової визначеності.

Висновки

Таким чином, системно-діяльнісний підхід дає змогу розглядати проведення експертизи не як ізольовану процесуальну процедуру, а як динамічну, функціонально цілісну систему, ефективність якої зумовлена узгодженістю та належним функціонуванням усіх її елементів. Порушення будь-якого з них набуває значення не саме по собі, а остільки, оскільки воно впливає на здатність експертизи виконувати доказову функцію, що й визначає критерії допустимості отриманого результату.

Запропонована системно-діялісна модель дозволяє:

- трансформувати підхід до оцінки експертного висновку з формально-процесуального на змістовно-системний, де ключовим критерієм є відсутність дефектів у зв'язках між метою, об'єктом та методологією дослідження;
- мінімізувати ризики виникнення «процесуального баласту» шляхом чіткої ідентифікації інформаційно-пізнавального дефіциту як єдиної легітимної передумови призначення експертизи;
- забезпечити суд дієвим інструментарієм для верифікації експертного дослідження, що дозволяє виявляти системні збої ще на етапі досудового розслідування та корегувати їх під час судового розгляду.

Перспективи подальших наукових розвідок у цьому напрямі вбачаються у детальній розробці алгоритмів судової перевірки кожного з елементів моделі, зокрема через призму ідентифікації типових помилок, що призводять до деструкції системи експертного забезпечення доказування загалом.

Список використаних джерел

1. Бажанюк В. В. Правові та організаційно-тактичні основи проведення експертиз у кримінальному провадженні : дис. ... д-ра філос. : 12.00.09. Кропивницький, 2023. 256 с.
2. Воробчак А. Р. Висновок експерта як джерело доказів у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2019. 236 с.
3. Дудич А. В. Експерт як учасник кримінального провадження: дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.09. Одеса, 2017. 253 с.
4. Проценко А. М. Процесуальні, організаційні та тактичні засади проведення експертизи в суді: дис. ... д-ра філос. : 12.00.09. Харків, 2023. 251 с.
5. Сімакова-Єфремян Е. Б. Теоретико-правові та методологічні засади комплексних судово-експертних досліджень: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2017. 503 с.
6. Тимчишин А. М. Спеціальні знання у кримінальному процесі України: теорія та практика : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Кропивницький, 2023. 438 с.
7. Ткаченко Н. М. Суб'єкти судово-експертної діяльності в сучасній системі експертного забезпечення кримінального провадження: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2017. 180 с.
8. Шуневич К. А. Моделі організації та проведення судової експертизи у кримінальному судочинстві в державах Європи і в Україні: дис. ... д-ра філос. : 12.00.09. Львів, 2023 351 с.
9. Щербаковський М. Г. Теоретико-методологічні та праксеологічні засади судових експертиз у кримінальному процесі: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2016. 522 с.

10. Щербанюк Д. В. Теорія та практика реалізації експертної ініціативи у кримінальному провадженні : автореф. дис. ... д-ра філос. : 12.00.09. Харків, 2019. 23 с.
11. Юрчишин В. Д. Висновок експерта як джерело доказів у кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Івано-Франківськ, 2007. 227 с.
12. Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 25.11.2019 р. у справі № 420/1667/18. Єдиний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86070671> (дата звернення: 02.02.2026).
13. Мирошниченко Ю. М. Криміналістичне забезпечення судового провадження: теоретичні основи та прикладні аспекти / за ред. проф. А. Ф. Волобуєва. Ужгород: РІК-У, 2023. 456 с.

References

1. Bazhaniuk, V. V. (2023). *Pravovi ta orhanizatsiino-taktychni osnovy provedennia ekspertyz u kryminalnomu provadzhenni* [Legal, organizational and tactical bases of conducting examinations in criminal proceedings] (Doctoral dissertation). Kropyvnytskyi. [in Ukrainian]
2. Vorobchak, A. R. (2019). *Vysnovok eksperta yak dzherelo dokaziv u kryminalnomu provadzhenni* [Expert opinion as a source of evidence in criminal proceedings] (Candidate's thesis). Odesa. [in Ukrainian]
3. Dudych, A. V. (2017). *Ekspert yak uchasnyk kryminalnoho provadzhennia* [Expert as a participant in criminal proceedings] (Candidate's thesis). Odesa. [in Ukrainian]
4. Protsenko, A. M. (2023). *Protsesualni, orhanizatsiini ta taktychni zasady provedennia ekspertyz u sudi* [Procedural, organizational and tactical principles of forensic examination in court] (Doctoral dissertation). Kharkiv. [in Ukrainian]
5. Simakova-Yefremian, E. B. (2017). *Teoretyko-pravovi ta metodolohichni zasady kompleksnykh sudovo-ekspertnykh doslidzhen* [Theoretical, legal and methodological foundations of complex forensic expert research] (Doctoral dissertation). Kharkiv. [in Ukrainian]
6. Tymchyshyn, A. M. (2023). *Spetsialni znannia u kryminalnomu protsesi Ukrainy: teoriia ta praktyka* [Special knowledge in the criminal process of Ukraine: theory and practice] (Doctoral dissertation). Kropyvnytskyi. [in Ukrainian]
7. Tkachenko, N. M. (2017). *Subiekty sudovo-ekspertnoi diialnosti v suchasni systemi ekspertnoho zabezpechennia kryminalnoho provadzhennia* [Subjects of forensic activity in the modern system of expert support of criminal proceedings] (Candidate's thesis). Kharkiv. [in Ukrainian]
8. Shunevych, K. A. (2023). *Modeli orhanizatsii ta provedennia sudovoi ekspertyz u kryminalnomu sudochynstvi v derzhavakh Evropy i v Ukraini* [Models of organization and conducting forensic examination in criminal justice in European states and in Ukraine] (Doctoral dissertation). Lviv. [in Ukrainian]
9. Shcherbakovskyi, M. H. (2016). *Teoretyko-metodolohini ta prakseolohichni zasady sudovykh ekspertyz u kryminalnomu protsesi* [Theoretical, methodological and praxeological foundations of forensic examinations in criminal proceedings] (Doctoral dissertation). Kharkiv. [in Ukrainian]
10. Shcherbaniuk, D. V. (2019). *Teoriia ta praktyka realizatsii ekspertnoi initsiatyvy u kryminalnomu provadzhenni* [Theory and practice of expert initiative implementation in criminal proceedings] (Doctoral abstract). Kharkiv. [in Ukrainian]
11. Yurchyshyn, V. D. (2007). *Vysnovok eksperta yak dzherelo dokaziv u kryminalnomu protsesi Ukrainy* [Expert opinion as a source of evidence in the criminal process of Ukraine] (Candidate's thesis). Ivano-Frankivsk. [in Ukrainian]
12. Obiednana palata Kasatsiinoho kryminalnoho sudu u skladi Verkhovnoho Sudu. (2019, November 25). *Postanova u spravi No. 420/1667/18* [Resolution in case No. 420/1667/18]. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86070671> [in Ukrainian]
13. Myroshnychenko, Yu. M. (2023). *Kryminalistychne zabezpechennia sudovoho provadzhennia: teoretychni osnovy ta prykladni aspekty* [Forensic support of judicial proceedings: theoretical foundations and applied aspects] (F. F. Volobuev, Ed.). Uzhhorod: RIK-U. [in Ukrainian]

SYSTEM-ACTIVITY MODEL OF CONDUCTING FORENSIC EXAMINATION: THEORETICAL AND APPLIED ASPECTS

Myroshnychenko Yuriy*

**Doctor of Law, Judge of the Mukachevo District Court of Zakarpattia Region, (Mukachevo, Ukraine)*

Theoretical substantiation and construction of a comprehensive system-activity model of conducting forensic examination as a tool for overcoming information uncertainty in criminal proceedings. The research is based on the principles of the system-activity approach. Modeling methods (to create the structure of expert activity), structural-functional analysis (to determine the interaction of subjects, objects, and tasks), and the method of epistemological analysis (to study the nature of information-cognitive deficit) were used. A basic model of the structure of conducting an examination has been developed, covering subjects, objects, subject matter, purpose, tasks, and functions as a unified functional system. It is proved that the legitimate epistemological prerequisite for appointing an examination is "information-cognitive deficit". It is substantiated that in the absence of such a need, the examination loses procedural justification and transforms into procedural-cognitive redundancy, which does not create new verifying knowledge but only complicates the structure of evidence. The application of the system-activity approach to the analysis of forensic examination has been further developed, allowing for a transition from a static description of the procedural norm to the modeling of its dynamic implementation. It is proposed to consider the integrity of the internal and external links of the model as a criterion for the judicial assessment of the admissibility of an expert opinion. The necessity of distinguishing between the objective need for special knowledge and the formal appointment of an examination, which leads to systemic failures in evidence, is argued. The developed model serves as a theoretical and methodological framework for creating applied tools to identify systemic failures and defects in forensic activity. It creates the prerequisites for developing specific algorithms for judicial verification and evaluation of expert opinions at various stages — from verifying the legitimacy of the appointment to analyzing the internal integrity of the research results. This establishes a foundation for the unification of judicial positions and their subsequent transformation into law enforcement standards, which will contribute to minimizing groundless procedural actions in criminal proceedings.

Key words: forensic examination, system-activity approach, information-cognitive deficit, model of expert activity, admissibility of evidence.

Дата першого надходження статті до видання: 14.01.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 12.02.2026
Дата публікації: 29.06.2026